

ПОВОДЖЕННЯ З НЕБЕЗПЕЧНИМИ ХІМІЧНИМИ РЕЧОВИНАМИ В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Невід'ємною умовою сталого соціально – економічного розвитку України є забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності населення. З цією метою здійснюються дослідження, спрямовані на досягнення гармонійної взаємодії суспільства з природою, захист життя і здоров'я населення від негативного впливу. "Гарячі точки" є реальною загрозою екологічній безпеці регіонів, необхідність їх дослідження на регіональному і субрегіональному рівні викликана їх значною територіальною диференціацією, а отже, потребою в державному регулюванні.

В географічній літературі вже є певні розробки методологічних принципів і підходів вирішення даної проблеми [4,5,6,7], але аналіз складових "гарячих точок" в розрізі регіонів країни потребує досконалого доопрацювання.

Сховища і склади небезпечних хімічних речовин є "гарячими точками" й локальними джерелами забруднення навколишнього середовища, вони спричиняють максимальне і кризове атропогенно – техногенне навантаження на довкілля та впливають на загальний рівень забруднення на регіональному рівні.

Мета дослідження – висвітлити проблеми поводження з небезпечними хімічними речовинами в Одеському регіоні та запропонувати заходи щодо їх вирішення.

Екологічна безпека в Одеському регіоні пов'язана з низкою чинників, серед яких слід назвати - функціонування потужного агропромислового комплексу. Розвинене сільськогосподарське виробництво негативно впливає на природне середовище через нераціональну організацію, необґрунтоване, технологічно не витримане використання мінеральних добрив та отрутохімікатів, недбале їх зберігання та транспортування. Серед екологічних проблем Одеського регіону, пов'язаних з сільськогосподарським

виробництвом виокремлюється досить гостра, яка істотно впливає не тільки на умови життєдіяльності населення, але й на національну безпеку - це проблема поводження з хімічними засобами захисту рослин (ХЗЗР).

Накопичення заборонених і непридатних до використання пестицидів на території регіону розпочалося ще наприкінці 1960 – х років. Цей процес зумовили диспропорції під час необґрунтованого за кількістю і якістю замовлення пестицидів, ввезення їх на територію сільських господарств і використання у самих господарствах. Внаслідок цього пестициди у великій кількості роками нагромаджувалися в непристосованих для довготривалого зберігання місцях. Зараз для багатьох сільськогосподарських підприємств регіону досить складною проблемою є зберігання добрив і пестицидів, втрати добрив при зберіганні. Навколо сховищ і складів добрив і пестицидів формуються осередки високого і небезпечного забруднення (рівень забруднення значно перевищує максимально допустимий не тільки на території складів, в їх санітарно – захисних зонах, а в окремих випадках і за їх межами). Особливу небезпеку у зв'язку з порушенням правил зберігання представляють склади заборонених і непридатних для використання пестицидів і агрохімікатів.

В Одеському регіоні (за даними 2008 року) накопичено майже 1899,15 т і 4580 л заборонених і непридатних до використання хімічних засобів захисту рослин (ХЗЗР), які зберігаються на 118 складах різноманітних форм власності та підпорядкування. Мережа складських приміщень розподілена нерівномірно територією області. Найбільша їх кількість сконцентрована у Задністровському субрегіоні області, тут розташовано 48 складів (або 40,8 % від загальної кількості). В Північному та Центральному субрегіонах розміщено відповідно 28 та 21 складів (або 23,7 % та 17,8 %), меншими показниками виділяються Приміський та Придунайський субрегіони, на які припадає 12 та 9 складів (або 10,2% та 7,6 %).

Серед адміністративних районів з високою концентрацією складських приміщень виділяються райони Задністровського субрегіону - Білгород –

Дністровський (17 складів), Саратський (16 складів) і Арцизький (12 складів), Овідіопольський район Приміського субрегіону та Савранський район Північного субрегіону, в яких розташовано по 10 складів. (Таблиця 1).

Таблиця 1. Стан зберігання заборонених і непридатних до використання хімічних засобів захисту рослин (2008 р.)

№ п / п	Назва субрегіонів	Кількість тонн	Кількість складів	Стан складських приміщень				Загальний обсяг пестицидів за кожною категорією		
				добрий	задовільний	незадовільний	з них паспортизовано	А	Б	В
1	Північний	149,57+ 4580 л	28	1	1	26				149,57+ 4580л
2	Центральний	259,49	21	1	7	13			1,84	257,65
3	Приміський	971,447	12	2	7	3				971,447
4	Задністровський	225,442	48	3	29	16	2			225,442
5	Придунайський	293,2	9		3	6				293,2
	Всього по області	1899,15	118	7	47	64	2	-	1,84	1897,31+ 4580л

Таблиця складена за даними [2]

Основною проблемою з точки зору впливу на природне середовище є умови зберігання заборонених і непридатних до використання хімічних засобів захисту рослин, які не відповідають діючим санітарним нормам. Будівлі 84 складів, тобто 71,2 % , перебувають в аварійному технічному стані, а решта потребує проведення значних обсягів робіт по ремонту. За оцінками спеціалістів з 118 складських приміщень у доброму стані знаходяться 7 (5,9 %), у задовільному – 47 (39,8 %), а у незадовільному – 64 (54,2 %), тобто більше половини складських приміщень взагалі не відповідає санітарним вимогам [2].

Отрутохімікати, що зберігаються на складах поділяють на три категорії ("А" – заборонені для подальшого використання, "Б" – непридатні для використання, "В" – невідомі суміші). Більшість отрутохімікатів відноситься до групи "В", їх на території області 1897,31 т і 4580 л (у рідкому

стані отрутохімікати зберігаються на 7 складах Савранського району). До категорії "Б" відноситься лише 1,84 т отрутохімікатів, які знаходяться тільки в Березівському районі на АФ ім. Посмітного біля с. Раухівка.

Серед хімікатів, що зберігаються: ДДТ, ГХЦГ, хлорат магнію, фосфід цинку, препарати сірки, ціаніди. Більшість препаратів були свого часу заборонені до використання в зв'язку з високою токсичністю та негативним впливом на здоров'я населення та природне середовище [3]. Кожен з відведених для зберігання хімічних засобів захисту рослин склад є об'єктом потенційної небезпеки ("гаряча точка"), так як набуті в процесі зберігання препаратів токсикологічні характеристики науковцям невідомі.

Пестициди зберігаються в тарі (бочки, мішки), яка також не відповідає санітарним нормам. Добрий стан тари лише на двох складах Саратського району (КФГ "Нива" біля с. Надія та СВК "Світлодолинське" біля с. Світлодолинське), у задовільному стані тара на 53 складах області, в інших (63 склади) – у незадовільному. За оцінками спеціалістів всі хімічні засоби захисту рослин потребують перезатарення або знищення.

З 2006 року в регіоні розпочалися роботи з перезатарення та вивезення за межі України заборонених і непридатних для подальшого використання ХЗЗР. В 2006 р. з обласного фонду охорони навколишнього середовища виділено кошти на ліквідацію заборонених і непридатних для подальшого використання ХЗЗР у Кодимському районі, в цей же рік було перезатарено та вивезено за межі області 56 т отрутохімікатів. У 2007 р. з області за межі України вивезено майже 202 т ХЗЗР. Повністю зачищено Ренійський район (на знешкодження до Німеччини вивезено всі 19 т непридатних ХЗЗР), з Болградського району вивезено 46 т, з Ізмаїльського – 136 т. У 2008 р. згідно українсько – німецького проекту з території Ізмаїльського району (склад біля с. Саф'яни) ТОВ "Динаміка" вивезено 81 т непридатних ХЗЗР на знешкодження. В даний час в 6 адміністративних районах Одеської області, серед яких – Болградський, Комінтернівський,

Роздільнянський, Ренійський, Татарбунарський та Фрунзівський заборонені і непридатні ХЗЗР повністю відсутні.

Склади з найбільшими накопиченнями ХЗЗР мають хаотичний характер розташування по території обласного регіону: в отрутомогильнику Одеського морського торговельного порту біля с. Алтестове Біляївського району, яке розташоване у 2 –х км від Хаджибейського лиману (921,9 т), на складі ВАТ "Ізмаїл – Агрохім" у с. Саф'яни (200 т) та СК "Вікторія " у 2 – х км від с. Утконосовка (30 т) Ізмаїльського району, складі Лабушнянської сільської ради (33 т) Кодимського району, складі ВАТ "Саратська сільгоспхімія", яке розташоване у 300 м від смт. Сарата (55,8 т), складі ВАТ "Великомихайлівська сільгоспхімія" у 3 – х км від с. Н. Борисівка (24 т), на складі ЗАТ "Фрунзівська сільгоспхімія" біля ст. Затиштя Ширяївського району (215 т).

Серед адміністративних районів найбільші накопичення ХЗЗР концентруються в Біляївському (937,1 т) районі Приміського субрегіону, Ізмаїльському (257,0 т) районі Придунайського субрегіону, в Ширяївському (221,4 т) районі Центрального субрегіону, а також в Саратському (100,572 т) районі Задністровського субрегіону.

В цілому для Одещини характерна досить висока насиченість складськими приміщеннями з забороненими і непридатними до використання хімічними засобами захисту рослин, що негативно впливає на стан екологічної ситуації в області. Можна зробити висновок, що подальше зберігання ХЗЗР може призвести до не прогнозованих потенційних наслідків для здоров'я населення і довкілля не тільки у зв'язку з забрудненням території токсичними сполуками, але й внаслідок пожежної і вибухової небезпечності накопичених відходів.

З проведеного аналізу видно, що основними проблемами поводження з небезпечними хімічними речовинами, які позначаються на екологічному стані земель і зумовлюють погіршення умов життєдіяльності населення

регіону є: критичний стан накопичених відходів, незадовільні умови їх зберігання, небезпечність щодо виникнення надзвичайних ситуацій.

Виявлені особливості та проблеми поводження з небезпечними хімічними речовинами як наслідками сільськогосподарської діяльності в Одеському регіоні, дозволяють дійти висновку про необхідність проведення невідкладних заходів щодо локалізації і захоронення непридатних до застосування пестицидів, продовження робіт згідно українсько – німецького проекту по вивезенню на знешкодження заборонених і непридатних для подальшого використання хімічних засобів захисту рослин до повного зачищення території області від цих "гарячих точок".

Список літератури:

1. Матеріали державного управління охорони навколишнього середовища в Одеській області.

2. Одеський регіон: природа, населення, господарство/ За заг. ред. О.Г.Топчієва. – Одеса: Астропринт, 2003. – 184 с.

3. Регіональна програма охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки (науковий керівник О. Г. Топчієв). – Одеса, 2000. - 109 с

4. Топчієв О.Г. Парадигма сталого розвитку в географії: географічні засади сталого розвитку // Україна: географічні проблеми сталого розвитку. Зб. наук. праць. В 4 – х т. – К.: ВГЛ Обрії, 2004. – Т.1. – С. 51 – 61.

5. Топчієв О.Г. Суспільно – географічні дослідження: методологія, методи, методики. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.

6. Топчієв О.Г. Планування територій у контексті сталого розвитку регіонів// Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення. Збірник наукових праць. – Херсон: ПП Вишемирський, 2005. – С. 118 – 122.

7. Топчієв О.Г. Планування територій – сучасний напрям конструктивної географії // УГЖ. - 2008. - № 1. – С. 54 – 57.